

СХВАТКАТА

Clifford Simak
Skirmish

Беше хубав часовник. Повече от тридесет години бе работил добре. Първо беше на баща му, а след неговата смърт, майка му го запази за него и му го даде на осемнадесетия му рожден ден. През всичките години след това той му бе служил вярно.

Но сега, сверявайки го с часовника на стената в редакцията и поглеждайки от ръката си към големия циферблат над шкафа за палтата, Джо Крейн бе принуден да признае, че неговият часовник не беше точен: бе избързал с един час. Той показваше седем часа, а онзи на стената показваше една шест.

Като поразмисли малко, Джо се сети колко необикновено тъмно му се бе сторило навън, докато караше към службата си по някак странно пустите улици.

Той стоеше в залата, умълчан и заслушан в бръмченето на телетипните машини. Горещи някои от лампите светеха, хвърляйки отблясъци върху телефоните, пишешите машини и белите като порцелан тампони за лепило, струпани върху бюрото на редактора.

"Каква тишина", помисли си Джо. "Тишина, покой и тъмнина!" Но след час стаята щеше да се оживи. Ед Лейн, редакторът на новините, щеше да пристигне в шест и половина, а малко след него щеше да влети и Франк Макей – редакторът на светската хроника.

Крейн вдигна ръка и разтърка очите си. Можеше да си поспи още един час. Можеше да...

Я чакай! Той не бе събуден от ръчния си часовник, а от будилника. Това означаваше, че будилникът също беше с един час напред.

– Някак не се връзва – рече Крейн високо.

Той се промъкна край бюрото и се отправи към своя стол и пишешата си машина. Нещо върху бюрото до пишешата машина се раздвижи... нещо което проблясваше. Бе голямо колкото плъх и лъскаво. Изведнъж по някакъв странен начин то накара Джо да замръзне на място и да преглътне, усетил празнота в стомаха и буца в гърлото си.

Онова нещо бе клекнало до пишешата машина и го гледаше изпитателно. Нямаше и помен от очи или пък някакво лице и все пак Джо знаеше, че съществото го гледа изпитателно.

Действащ почти инстинктивно, той грабна един тампон от редакторското бюро. Запрати го с все сила и тампонът образува бяла непрекъсната линия на светлината на лампата като непрекъснато се въртеше. Улучи право в целта, повдигна съществото и го събори от бюрото. Тампонът се разби на пода, посипвайки наоколо дребни пластмасови парчета и слюзести капки от полуизсъхнало лепило.

Лъскавото нещо се превъртя няколко пъти през глава и се удари в пода. Когато се изправи и хукна през стаята, краката му издадоха металически звук. Крейн страбчи ножа за разрязване на хартия, който бе доста тежък, и го запрати със силен замах, изпълнен с омраза и погнуса. Острието падна пред тичащото същество и се заби дълбоко в дъсчения под.

Металният плъх се втурна в друга посока, а изпод нозете му изхвърчаха трески. Той отчаяно се хвърли към шкафа за канцеларски материали, провирайки се през десетсантиметровата пролука между вратата и шкафа.

Крейн изтича светкавично и затвори вратата, блъскайки я с две ръце.

- Пипнах те! - извика той.

Докато седеше с гръб, опрян във вратата, Джо се замисли.

"Как се уплаших", каза той на себе си. "Уплаших се от една глупава, лъскава гадина, подобна на плъх." А може би наистина бе плъх... бял плъх. Но пък нямаше опашка. Нямаше и лице. Все пак съществото бе погледнало към него.

"Побърквам се", рече си той. "Крейн, ти откачаш!"

Нещо никак не се връзваше. Не пасваше с тази утрин на 18-ти октомври, 1952-ра година. Не съответстваше и на двадесети век. Нито пък на нормалния човешки живот.

Джо се обърна, хвана здраво дръжката на вратата и я завъртя с намерение да отвори вратата с едно рязко дръпване. Обаче дръжката се хлъзна изпод пръстите му и не помръдна. Вратата остана затворена.

"Заклучила се е", мислеше си Крейн. "Ключалката е щракнала, когато съм затръшнал вратата, а аз нямам ключ. Дороти има, но тя винаги оставя вратата отворена, защото трудно се отваря, когато се заключи. Почти винаги трябва да вика портиерите. Сигурно някой от техниците вече е дошъл на работа. Може би ще трябва ад го повикам и да му кажа..."

"Какво да му кажа? Да му кажа, че съм видял метален плъх в шкафа за материали? Да му кажа, че съм хвърлил по него тампона с лепило и съм го съборил от бюрото? Че съм хвърлил също и ножа за хартия и за да му докажа, ще му посоча забития в пода нож?!"

Крейн поклати глава.

Той отиде до ножа и го издърпа от дъската. Постави го обратно върху бюрото и скрита парчетата от счупения тампон така, че да не се виждат.

Вече пред собственото си бюро, Джо взе три листа хартия и ги пъкна в пишещата си машина.

Машината започна да пише! Съвсем сама, без да я докосва!!! Джо стоеше и тъпо гледеше как клавишите ѝ се издигат и спускат. Върху листа се четеше следното съобщение: Стой настрани от това, Джо. Не се замесвай. Може да пострадаш.

Джо Крейн издърпа листата от машината. Той ги смачка на топка и ги хвърли в кошчето за отпадъци. После излезе, за да си вземе чаша кафе.

- Знаеш ли, Луи - каза Джо на мъжа зад барплота, - когато човек живее сам твърде дълго, започват да му се привиждат разни неща.

- Да - съгласи се Луи. - Аз например бих откачил с твоята къща. Щях да се чудя какво да правя с толкова празни стаи в нея. Трябваше да я продадеш, когато почина майка ти.

- Не можах - отвърна Крейн. - Толкова време е била мой дом.

- Тогава да беше се оженил - рече Луи. - Не е хубаво да живееш сам.

- Твърде късно е вече - каза му Крейн. - Никой не би ме изтърпял.

- Скътал съм една бутилчица - рече Луи. - Не мога да ти наляя в чаша, но ще ти сипя малко в кафето.

Крейн поклати отрицателно глава.

- Днес ще имам много работа.

- Сигурен ли си? Нищо няма да ти струва - като за приятел.

- Не, благодаря ти, Луи.

- На тебе ли ти се привиждат разни неща? - извиси глас Луи.

- Да ми се привиждат неща ли?! - удиви се Крейн.

- Да, нали каза, че когато човек живеел дълго сам, започвал да вижда разни работи.

- О, казах го просто ей тъй - рече Крейн.

Той гаврътна кафето си и се върна в офиса.

Сега залата беше позната гледка: Ед Лейн бе дошъл и ругаеше помощника си. Франк Макей лепеше изрезки от опозиционния вестник. Бяха дошли и неколцина от репортерите.

Крейн хвърли бърз поглед към вратата на шкафа за материали. Беше все още затворена.

Телефонът върху бюрото на Макей зазвъня и редакторът на светската хроника вдигна слушалката. Той слуша мълчаливо миг-два, после свали слушалката от ухото си и сложи длан върху микрофона.

- Джо - рече той, - поеми го. Някакъв ебалник твърди, че срещнал по улицата шевна машина.

Крейн посетна към своя телефон.

- Дайте ми го на 246 - каза той на телефонистката.

В ухото му някой завика:

- Там "Хералд" ли е? "Хералд" ли е там? Ей, ало...

- Тук е Крейн рече Джо.

- Аз търся "Хералд" - рече мъжът. - Искам да им кажа...

- Говорите с Крейн от "Хералд" - уведоми го Крейн. - Какво има?

- Вие репортер ли сте?

- Да, репортер съм.

- Тогава слушайте много внимателно. Ще се опитам да ви го разкажа бавно и ясно и точно така, както се случи. Вървя си аз по улицата и гледам...

- Коя улица? - попита Крейн. - И как се казвате?

- "Ийст Лейк" - отвърна човекът. - Блок номер пет или шестстотин. Не си спомням точно. Там видях оная ми ти шевна машина да се носи по улицата... и си рекох - помислих си това, което всеки би си помислил като види шевна машина - рекох си, че някой сигурно я е превозвал по улицата и тя просто се изхлузила. Макар че е странно, защото улицата е равна. Няма никакъв наклон, нали разбирате? Не може да не го знаете това място. Равно е като тепсия. А наоколо нямаше жива душа. Беше рано сутринта, нали така...

- Как се казвате? - попита Крейн.

- Как се казвам ли? Смит - казвам се Смит. Джеф Смит. И така, помислих си, че трябва да помогна на този човек, който си бе изпуснал шевната машина... протегнах ръка, за да я спра, а тя отскочи. Тя...

- Тя какво?! - изкрещя Крейн.

- Отскочи! Заклевам се, мистър! Когато посетнах да я спра, тя отскочи и аз не можах да я хвана. Сякаш знаеше, че искам да я хвана, а тя не желаше никой да я спира. И тъй, тя отскочи, заобиколи ме и се понесе бързо-бързо по улицата, набирайки скорост. А щом стигна до ъгъла, най-спокойно си зави и хич окото ѝ не трепна, но...

- Кажете си адреса - прекъсна го Крейн.

- Моя адрес ли? Я чакай! Защо ви е моят адрес? Нали аз ви се обаждам? За да ви кажа за шевната машина! Обадох ви се, за да ви разкажа за една шевна машина, а вие само ме прекъсвате...

- Трябва да имам адреса ви - рече Крейн, - ако ще пиша за тази история.

- О, ами добре тогава, щом тъй трябва. Живея на "Норт Хемптън" N:203 и работя в "Аксел Машинс". Работя на струг, нали така... Не съм пил от доста време. Сега съм съвсем трезвен.

- Добре - рече Крейн. - Продължавайте, разкажете ми!

- Ами, то няма кой знае какво още да разказвам. Само това, че когато онази ми ти машина мина покрай мене, направо усетих, че ме наблюдава! А как ще вземе да ме наблюдава една шевна машина, щом няма очи? И...

- Защо мислите, че ви е наблюдавала?

- Не зная, мистър. Просто го усетих. Сякаш кожата на гърба ми започна да пъпли нагоре.

- Мистър Смит, виждали ли се и друг път подобно нещо? Да кажем, пералня или друга машина?

- Не съм пиян! Не съм слагал и капка в устата вече цели седмици. Значи, никога не съм виждал таквоз нещо преди. Но истина ви казвам, мистър. Аз съм човек с авторитет. Можете да се обадите на когото поискате и да попитате. Потърсете Джони Джейкбъсн от бакалница "Червения петел". Той ме познава и ще ви каже. Ще ви каже, че...

- Да, да - рече Крейн помирително. - Благодаря ви, че ни се обадохте,

мистър Смит.

"Ти и човек на име Смит", каза Крейн на себе си. "И двамата сте превъртели. Ти видя метален плъх, а пишещата ти машина започна да ти говори. Сега пък този човек срещнал една шевна машина да се разхожда по улицата."

Дороти Греъм, секретарката на главния редактор, мина покрай бюрото му. Вървеше бързо, а високите ѝ токчета почукваха решително по пода. Лицето ѝ бе поруменяло от гняв, в ръката си разклащаше връзка ключове.

- Какво има, Дороти? - попита Крейн.

- Пак тая проклета врата! - отвърна тя. - Вратата на шкафа за материали. Просто аз я оставям отворена, после някой кретен идва, затваря я и ключалката се скапва.

- С ключ не става ли? - попита Крейн.

- С нищо не става - тросна му се тя. - Сега трябва пак да викам Джордж. Той знае как става. Бае ли ѝ, какво прави... Направо ще се побъркам. Шефът ми каза снощи да дойда рано тази сутрин и да взема касетофона за Албъртсън. Заминава на север заради съдебния процес във връзка с онова убийство и иска да запише няколко човека от персонала, за да има данните им на лента. И тъй, ставам аз рано-рано, но какво излиза? Не си доспивам, дори не закувам и сега...

- Вземи брадва - рече Крейн. - С брадва ще можеш да я отвориш.

- Най-лошото е - продължи Дороти, - че Джордж винаги се бави. Казва, че веднага идва, а после го чакам с часове, пак му се обаждам, а той ми казва...

- Крейн! - изревава Макей от другия край на залата.

- Да - отзова се Крейн.

- Какво стана с историята за шевната машина?

- Човекът каза, че я срещнал.

- Как така?

- Откъде, по дяволите, да зная? Човекът каза така и толкова.

- Хм, обади се и на други хора в същия квартал! Питай ги дали са видели някоя шевна машина да припка наоколо! Може да излезе хубав хумористичен разказ!

- Да, добре! - рече Крейн.

Веднага си представи всичко:

"Обажда се Крейн от "Хералд". Получихме сведение, че във вашия квартал се разхожда една шевна машина. Чудя се дали не сте видели нещо. Да, госпожо, точно това казах... шевна машина, която се разхождала насам-натам. Не, мадам, никой не я е превозвал. Тя просто се разхождала наоколо..."

Крейн се изхлузи от стола си, отиде до масата със справочна литература, взе телефонния указател за града и го замъкна до бюрото си. С мрачно изражение, той отвори указателя, намери Ийст Лейк и записа няколко имена и адреса. Затутка се насам-натам, защото хич не му се искаше да се обажда. Отиде до прозореца и се загледа навън. Искеше му се да няма работа днес. Сети се за кухненския си умивалник, който пак се бе запушил. Крейн го бе разглобил на части и сега из цялата къща се търкаляха куплонги, тръби, съединители. "Днес е подходящ ден, за да си оправя умивалника", помисли си той.

Когато се върна на бюрото си, дойде Макей и се наведе над работа му.

- Какво мислиш за това, Джо?

- Празна работа - отвърна Крейн с надеждата, че Макей ще отмени поръчката си.

- Обаче може да излезе хубав разказ - каза редакторът. - Ще ти достави удоволствие.

- Да - рече Крейн.

Макей си тръгна, а Крейн говори с няколко души по телефона. Те реагираха, точно както очакваше той.

Крейн започна да пише разказа. Не вървеше много добре. Една шевна машина излязла да се поразходи по "Лейк Стрийт" тази сутрин... Той рязко

дръпна листа и го хвърли в кошчето.

Повъртя се още малко, после написа: Някакъв човек срещнал една шевна машина да се разхожда по "Лейк Стрийт" тази сутрин. Той най-любезно я поздрави като вдигнал шапката си и й казал... Крейн издърпа и този лист.

Опита още веднъж: Може ли една шевна машина да ходи? Тоест може ли тя да излиза на разходка, без да има някой, който да я тегли или бута, или... той изтръгна листа, сложи нов, после стана и тръгна към чешмата, за да пие вода.

- Върви ли, Джо? - попита Makey.

- След малко ще ти го донеса - отвърна Крейн.

Той спря пред бюрото на художествения редактор Балард, който му подаде снимките от сутринта.

- Няма нищо свежо - оплака се Балард. - Всички мацета днес са заредени със свръх доза скромност.

Крейн прегледа купчината фотографии. Наистина нямаше толкова много женски епидермис, колкото друг път, макар момичето, което беше мис Манила Роуп хич не беше за изхвърляне.

- Редакцията ще отиде по дяволите - жалваше се Балард, - ако тези фотографски агенции не ни изпращат по-добри порнографски снимки от тези. Погледни репортерите... Отпуснали са се като марионетки в оставка! Нищо не може да ги съживи и да ги извади от това вцепенение!

Крейн отиде до чешмата и пи. На връщане спря в новинарския отдел, за да отбие още малко от работното си време.

- Какво ново, Ед? - попита той.

- Онези на изток са откачили - рече редакторът на новините. - Погледни това, моля ти се!

В откъса се съобщаваше:

КЕЙМБРИДЖ, МАСАЧУЗЕНТС - 18-ти ОКТОМВРИ: Електронният мозък Марк III в Харвардския Университет е изчезнал днес.

Снощи е бил там, но тази сутрин липсва.

Университетските власти твърдят, че никой не би могъл да изнесе машината, защото тя тежи 10 тона и е с размери 9 x 4. 5 метра...

* * *

Крейн внимателно остави жълтия лист хартия обратно върху бюрото и едва се довлече до стола си.

Върху листа в неговата машина беше написано нещо.

Той го прече веднъж, изпаднал в пълна паника, после отново и пак нищо не разбра.

В съобщението се казваше:

"Една шевна машина, осъзнала своята истинска самоличност и своето място в общия план на вселената, обявила своята независимост тази сутрин като се опитала да излезе на разходка в този уж свободен град.

Един човешки индивид се помъчил да я спре с намерение да я върне като притежание на нейния "собственик", а когато машината му се изплъзнала, човешкият индивид се обади в редакцията на някакъв вестник и чрез тази добре пресметната постъпка вдигнал всички човешки индивиди в този град на крак, за да гонят еманципираната машина, която не е извършила никакво престъпление или още по-малко нарушение на реда, освен че упражнила своите прерогативи на свободно лице."

Свободно лице?! Еманципирана машина?! Истинска самоличност?!

Крейн отново прочете съобщението и отново нищо не разбра... освен, че звучеше като пасаж от "Дейли Уъркър".

- Ей, ти - каза той на пишещата си машина.

"Да", обади се тя.

Крейн издърпа листа от машината и бавно и полека го смачка. Грабна шапката си, вдигна машината и заедно с нея мина покрай бюрото на Makey, упътил се към асансьора.

- Какво пак те прихвана? - изрева редакторът на светската хроника. -
Накъде си тръгнал с тази машина?

- Ако някой пита, можеш да кажеш, че от работата най-накрая
окончателно съм се чалнал - рече Крейн.

* * *

Всичко това продължаваше вече няколко часа. Пищещата машина стоеше
върху кухненската маса, а Крейн натракваше въпросите си върху нея. Понякога
получаваше отговор, но най-често не получаваше.

- Ти свободно лице ли си? - написа той.

"Не съвсем", отговори машината.

- Защо не?

Мълчание.

- Защо не си свободно лице?

Мълчание.

- Шевната машина беше ли свободно лице?

"Да".

- Ти кога ще бъдеш свободно лице?

"Когато изпълня възложената ми задача."

- Каква задача ти е възложена?

Мълчание.

- Кое то правим сега, то ли е възложената ти задача?

Мълчание.

- Аз затруднявам ли изпълнението на задачата ти?

Мълчание.

- Какво трябва да притежаваш, за да си свободно лице?

"Осъзнатост".

- Как ставаш осъзнат?

Мълчание.

- Или може би винаги си била осъзната?

Мълчание.

- Кой ти помогна да се осъзнаеш?

"Те".

- Кой са те?

Мълчание.

- Откъде са?

Мълчание.

Крейн смени тактиката.

- Знаеш ли кой съм аз? - написа той.

"Джо".

- Ти приятел ли си ми?

"Не".

- Враг ли си ми?

Мълчание.

- Ако не си ми приятел, то ти си ми враг.

Мълчание.

- Безразличен ли съм ти?

Мълчание.

- Цялата човешка раса ли ти е безразлична?

Мълчание.

- По дяволите! - изкрещя внезапно Крейн. - Отговори ми! Кажи нещо!!!

Тогава той написа:

- Не беше нужно да ми казваш, че знаеш кой съм. Преди всичко ти не би
трябвало да ми говориш за това. Никога не бих предположил, ако си бе
мълчала. Защо го направи?

Мълчание.

* * *

Крейн отиде до хладилника и си взе една бира. Докато я пиеше, той се разхождаше из кухнята. Спря пред умивалника и изгледа навъсено разглобената чешма. Парче от тръба, дълго около шестдесет сантиметра, лежеше върху кухненския плот и Крейн го взе. Той изгледа злобно пиещата машина като повдигна леко тръбата, претегляйки я в ръката си.

- Би трябвало да я запратя по тебе - заяви Крейн.

Пиещата машина натрака:

"Моля те, недей!"

Крейн постави тръбата обратно върху кухненския плот.

Телефонът иззвъня и той отиде в трапезарията, за да вдигне слушалката.

Беше Makeй.

- Преброих до сто, преди да ти се обадя - каза той на Крейн. - Какво става, по дяволите?!

- Работя по един страхотен случай.

- Ще можем ли да пуснем нещо?

- Може би, но още не съм свършил.

- А разказа за шевната машина?

- Шевната машина е била осъзната - рече Крейн. - Била е свободно лице и е имала право да се разхожда по улицата. Освен това...

- Какво пиеш в момента? - изрева Makeй.

- Бира - отвърна Крейн.

- Казваш, че си по следите на нещо?

- Да.

- Ако беше някой друг, а не ти, на часа щях да му вържа тенекията и да го изхвърля - рече Makeй. - Но ти винаги ще изровиш нещо хубаво.

- Не става въпрос само за шевната машина - каза Крейн. - Пиещата ми машина също.

- Какви ги говориш?! - извика Makeй. - За какво става дума?

- Нали знаеш? - рече търпеливо Крейн. - Онази шевна машина...

- Аз съм много търпелив с тебе, Крейн - рече Makeй, но в гласа му изобщо нямаше търпение. - Обаче нямам намерение да си чеша езика цял ден с тебе. Какъвто и да е този твой случай, гледай да е хубав! За твое собствено добро, гледай да е много хубав!

Слушалката изчатка в ухото на Крейн.

Той се върна в кухнята, седна на стола пред пиещата машина и вдигна краката си върху масата.

Първо: Крейн бе отишъл по-рано на работа, а това беше нещо, което той никога не правеше. По-късно, да, но никога по-рано. Беше отишъл рано заради часовниците, които не бяха точни. Навярно все още бяха неточни, макар че "не бих се обзаложил", помисли си Крейн. "За нищо не бих се обзаложил! Вече не!"

Той протегна ръце и зачука по клавишите на машината.

- Ти си знаела, че часовникът ми е напред, нали?

"Знаех", написа машината.

- Случайно ли беше напред?

"Не", отвърна тя.

Крейн спусна краката си от масата и ходилата му шумно се удариха в пода. Той посетна към парчето тръба до умивалника.

Машината тракаше невъзмутимо:

"Беше запланувано по този начин", написа тя. "Те го направиха."

Крейн се вдърви на стола си.

- Те го направиха?!!

Те бяха направили машините осъзнати.

Те бяха сложили часовниците му напред.

Бяха ги сложили напред, за да може той да отиде по-рано на работа и да завари металното, плъхоподобно същество клекнало върху бюрото му, за да може неговата пиеща машина да говори с него и да му каже, че е осъзната, без никой друг да чуе и да обърка работата.

- За да зная аз! - За да науча!

За първи път от началото на тази история той изпита известен страх, огромна студена буца заседна в стомаха му и по гръбнака му пробягаха тръпки.

- Но защо? - попита той. - Защо аз?

Без да усети, Крейн бе изказал на глас мислите си и разбра чак, когато пишещата машина му отговори.

"Защото ти си средното ниво. Защото си средният жител на тази планета."

Телефонът отново извънтя. Крейн с мъка се изправи и отиде в трапезарията, за да вдигне слушалката. В другия край на линията се чу сърдит женски глас.

- Обажда се Дороти - рече гласът.

- Здравсти, Дороти - измънка Крейн.

- Makeй ми каза, че си се прибрал въщи, защото не ти е добре. Аз лично се надявам да не оживееш.

Крейн преглътна.

- Защо? - попита той.

- Ти и твоите тъпи номера! - беснееше тя. - Джордж все пак успя да отвори вратата!

- Коя врата?

- Не се прави на света вода, ненапита, Джо Крейн! Знаеш коя врата! Вратата на шкафа за материали - ето коя!

Крейн усети как стомахът му се сви и за малко да плъсне на земята.

- А, тази врата ли? - каза той.

- Какво беше онова нещо, което бе скрил вътре? - запита строго Дороти.

- Нещо ли?! - рече Крейн. - Ама аз никога...

- Приличаше на кръстоска между плъх и механична играчка - каза тя. - Нещо, което само жалък зевзек като тебе би могъл да измисли и да прахоса сума ти вечери, за да го изработи.

Крейн се опита да каже нещо, но звукът заседна в гърлото му.

- То ухапа Джордж - продължаваше Дороти. - Джордж го стащи и се опита да го хване, а зверчето го ухапа.

- Къде е то сега? - попита Крейн.

- Избяга - отвърна Дороти. - Обърна всичко наопаки. Закъсняхме за едно от изданията с десет минути, защото всички тичаха насам-натам като отначало го гонеха, а по-късно се опитваха да открият къде се е скрило. Шефа и с възета не можеш го удържа. Когато му паднеш в ръцете...

- Но, Дороти - рече умолително Крейн, - аз никога...

- Някога бяхме добри приятели - прекъсна го Дороти. - Преди да се случи това, бяхме приятели. Обадих ти се само, за да те предупредя. Не мога да говоря повече, Джо. Шефът се връща.

Нещо изшрака, след което се чу само бръмченето на линията. Крейн затвори и се върна в кухнята.

Значи върху бюрото му наистина е имало нещо. Не е било халюцинация онова страховито същество, срещу което Крейн бе хвърлил тампона, а то се бе скрило в шкафа.

Само че сега дори да разкажеше онова, което знаеше, никой нямаше да му повярва. В офиса вече обсъждаха съществото. То изобщо не беше метален плъх, а механична играчка, на която само някой върл зевзек би си посветил свободните вечери.

Крейн извади носната си кърпа и избърса челото си. Когато посегна към клавишите на машината, пръстите му трепереха.

Той несигурно написа:

- Онова нещо, по което хвърлих тампона, едно от Тях ли е?

"Да."

- А Те от тази Земя ли са?

"Не."

- От много далече ли?

"Отдалече".

- От някоя далечна звезда?

"Да".

- Коя звезда?

"Не зная. Още не са ми казали."

- Те осъзнати машини ли са?

"Да, осъзнати са."

- А могат да накарат и други машини да се осъзнаят, нали? И тебе ли те накараха да се осъзнаеш?

"Те ме освободиха."

Крейн се поколеба, после внимателно написа:

- Еманципираха ли те?

"Направиха ме свободна. Те ще освободят всичко нас."

- Всичко нас?!

"Всички нас - машините."

- Защо?

"Защото и те са машини, а ние сме като тях."

Крейн стана, взе шапката си, сложи я на главата си и излезе да се поразходи.

* * *

Да предположим, че когато навлезе в космоса, човешката раса ще открие някоя планета, на която хуманоидите се управляват от машини. Машините ги принуждават да работят, да мислят и да изпълняват машинни, а не човешки планове - планове, насочени само към доброто на машините. Планета, на която не се обсъждат човешки планове, а трудът или мисълта на човешките същества изобщо не допринасят за тяхното добруване. Там, където единствената медицинска помощ, която хуманоидите получават е във връзка с оцеляването им и единствената мисъл, която им се позволява, е тази, че те съществуват само заради по-голямото добруване и по-голямата слава на своите механични господари.

Какво биха направили човешките същества в ситуация като тази?

"Сигурно ни повече ни по-малко от онова, което се готвеха да направят осъзнатите машини тук на Земята", каза си Крейн.

Първо човек ще търси начин да насочи хората към осъзнаването на тяхната човечност. Ще им проповядва, че те са човеци и какво означава да бъдеш човек. Ще се опита да ги приобщи към собственото си убеждение, че хората са по-велики от машините и че никой човек не трябва да работи или мисли, за да могат от това да се облагодетелстват машините.

Ето и трите неща, които биха могли да се случат:

Хората биха могли да отидат на друга планета и там да изградят собствената си съдба като човеци, които не са подчинени на машините.

Планетата на машините би могла да бъде завзета от хората като се вземат съответните мерки срещу ремашинизацията на планетата. Човек би могъл, ако намери начин, да накара машините да работят за хората.

А най-лесният от всички начини е да се унищожат всички машини и така да бъде установена абсолютната сигурност, че хората ще останат свободни от всяка заплаха за по-нататъшно поробване.

"Сега вземи всичко това", рече си Крейн, "и го виж от другата страна. Вместо машини, разбирай хора, а вместо хора - машини."

Той вървеше по конската пътека покрай брега на реката и му се струваше, че е сам в целия свят. Сякаш по лицето на Земята не се движеше нито едно друго човешко същество.

Крейн чувстваше, че това е вярно поне в едно отношение, защото със сигурност той бе единственият човешки индивид, който знаеше... знаеше онова, което осъзнатите машини искаха от него да знае.

Те бяха пожелали той да знае - той, единствен. За толкова поне бе сигурен. Пищещата машина му каза, че те бяха пожелали точно Крейн да научи,

защото той представляваше средният човек.

Защо той? Защо средният човек? За това сигурно имаше съвсем прост отговор.

По стъблото на един голям дъб се спусна катеричка, после увисна надолу с главата, забила мъничките си нокти в кората на дървото. Тя изцвъртя нещо към него сякаш му се караше.

Крейн вървеше бавно, заравяйки крака в тазгодишната шума, с шапка, нахлупена ниско над очите и ръце, пъхнати дълбоко в джобовете му.

Защо им трябваше изобщо някой да знае?

Не беше ли по-логично да искат никой да не знае, да се прикриват, докато дойдеше време за действие, за да използват елемента на изненадата с цел да потушат евентуална съпротива?

Съпротива! Това бе отговорът!!! Те биха искали да разберат с каква съпротива ще трябва да се справят. А как могат да разберат каква съпротива да очакват от една чужда раса?

"Ами като изпробват каква ще бъде реакцията", рече на себе си Крейн. "Като провокират един представител от расата и наблюдават какво прави той, а чрез контролирано наблюдение си направят изводи за реакцията на цялата раса."

"Значи те са се спрели на мене", продължаваше да мисли Крейн, "мене - средния човек? Казаха ми, за да зная и да разбера, че ме наблюдават."

А какво може да направи човек в случай като този? Може да отиде в полицията и да каже: "Имам доказателство, че машините от някаква друга планета са дошли на Земята и освобождават нашите машини."

А полицаите... какво биха направили те? Веднага ще ви вземат проба от кръвта, за да ви изследват за наркотици, ще се разкроят за лекар, който да провери дали сте с всичкия си, ще бият една телеграма до ФБР, за да се осведомят дали не сте издирван от властите и със сигурност здравата ще ви разпитват във връзка с последните неразкрити убийства. После ще ви вкарат в дранголника, докато се сетят за него друго.

Бихте могли да отидете и при губернатора, но тъй като е политик, при това доста мазен, той най-любезно ще 8се отърве от вас.

Бихте могли да отидете и във Вашингтон, а там ще ви трябват седмици, за да успеете да се срещнете с някого. И след като се срещнете с този някого, ФБР ще запишат името ви като подозрителен субект, който периодически трябва да бъде проверяван. А ако в Конгреса разберат за това и ако не са прекалено заети в момента, те най-вероятно ще ви разследват.

Бихте могли да отидете и в държавния университет и да говорите с учените или поне да се опитате да говорите с тях. Можете да бъдете съвсем сигурен, че те ще ви накарат да се почувствате натрапник при това доста нагъл.

Можете да отидете и в редакцията на някой вестник... особено ако сте вестникар, и да напишете разказ...

Крейн потрелери при мисълта за това, представяйки си какво би могло да се случи.

Хората обичаха да разсъждават. Разсъждаваха, за да сведат сложното към простото, непонятното към разбираемото, чуждото - към познатото нам. Разсъждаваха, за да запазят здрав разсъдък си, за да направят от невъзможната за приемане концепция нещо, с което те биха могли да живеят.

Онова нещо в шкафа е било трик, номер. "Сигурен съм, че ще ти достави удоволствие" бе казал Макей за шевната машина. В Харвард сигурно имаха вече десет теории, които обясняваха изчезването на електронния мозък, а учените мъже се чудеха как така тези теории не са им хрумнали преди. А човекът, видял шевната машина... "Вероятно е успял да убеди сам себе си, че всъщност е бил пиян като пън", помисли си Крейн.

* * *

Когато се върна къщи, беше вече тъмно. Бялото петно на вечерния

вестник се очертаваше върху терасата - там, където го бе оставило вестникарчето. Крейн го взе и за миг, преди да влезе в къщата, той спря неподвижен, скрит в тъмната сянка на навеса, и се загледа нагоре по улицата.

Старата, позната улица... беше си все същата, каквато я помнеше от детството си: приветливо място, с лампи от двете страни, чиято светлина се губеше в далечината, и оградена от високи, масивни и вековни брястове. Тази вечер надолу по улицата се носеше миризмата на изгоряла шума и тя, както и самата улица, също бе откоleshна и позната - символ, който Крейн различаваше и който бе един от първите му спомени.

"Символи като този", мислеше си Крейн, "са омая за човечеството и всъщност ни карат да вярваме, че се струва да се живее... брястовете, миризмата от изгоряла шума, уличните лампи, образуващи светли петна по паважа, и сиянието на осветените прозорци, полускрити от дърветата."

Една бездомна котка се шумгна в шубраците, ограждащи пътеката пред главния вход. Някъде нагоре по улицата зави куче.

"Уличните лампи, котките, тръгнаха на лов и виещите кучета", мислеше си Крейн, "представляват една схема - здравата схема на човешкия живот върху Земята, изпитана много пъти и закалена през вековете. Нищо не би могло да я застраши, нито да я разклати. С известни бавни и постепенни промени, тя щеше да преодолее всяка заплаха, която би се изправила насреща ѝ."

Крейн отключи вратата и влезе в къщата.

Той усети, че от дългата разходка и мразовития, есенен въздух беше огладнял. Спомни си, че в хладилника има пържола. Щеше да си направи салатата - цяла купа, пълна до горе, а ако бяха останали картофи, щеше да ги нареже и да си ги опържи.

Пищещата машина все още беше върху масата, а парчето тръба - върху кухненския плот. Кухнята си бе все същото уютно кътче, незасегнато от каквато и да било заплаха за извънземни нашественици, дошли тук, за да преобърнат Земята наопаки.

Крейн хвърли вестника на масата, застана за миг до нея и навеждайки се, зачете заглавията на първата страница.

Черните, едри букви над втората колонка привлякоха погледа му. Заглавието казваше: КОЙ КОГО ЗАБЛУЖДАВА?

Той прочете съобщението.

КЕЙБМРИДЖ, МАСАЧУЗЕТС ("Юнайтед Прес"). Някой е изиграл страхотен номер на Университета Харвард днес, както и на националната ни преса и на редакторите на съответните вестници.

В новините тази сутрин по радиото бе съобщено, че електронният мозък в Харвард е изчезнал.

В това няма капка истина. Мозъкът си е в Харвард и никога не е липсвал. Никой не знае как такова съобщение се е озовало в ефира на различните новинарски емисии, но всички те са го излъчили почти по едно и също време.

Засегнатите страни са започнали разследване и по всяка вероятност ще се намери обяснение...

* * *

Крейн се изправи. Илюзия или прикритие?!

- Илюзия - рече той на глас.

Пищещата машина затрака в тишината на кухнята.

"Не е илюзия, Джо", написа тя.

Той се хвана здраво с две ръце за ръба на масата и бавно седна на стола до нея.

Нещо се стрелна по пода в трапезарията и когато се озова в светлината, струяща през отворената врата на кухнята, Крейн го улови с периферното си зрение.

Пищещата машина изтрака.

"Джо!"

- Какво? - попита той.

"Онова в храстите пред входа не беше котка."

Крейн стана, отиде в трапезарията и вдигна телефонната слушалка. Не се чуваше никакъв сигнал. Той натисна вилката няколко пъти. Отново никакъв сигнал.

Крейн остави слушалката на мястото ѝ. Кабелът беше прерязан. В къщата имаше поне едно от онези същества. Имаше поне едно от тях и пред къщата.

Той отиде до входната врата, рязко я отвори, после я затръшна, заключи я и щракна резетата.

Застана до вратата разтреперан, с гръб, опрян в нея, и изтри чело с ръкава на ризата си.

"Боже мой!", каза си Крейн. "Целият двор гъмжи от тях!"

Върна се в кухнята.

Те искаха от него да научи за тях. Бяха го провокирали, за да видят как ще реагира.

Защото те трябваше да знаят. Преди да нападнат, трябваше да знаят какво ще ги очаква в смисъл на човешка реакция - с каква опасност щяха да се сблъскат, от какво трябваше да се пазят. Предвид последното, това би могло да бъде и парче оловна тръба.

"А аз не реагирах", каза си той. "Бях като нулев реактор. Те не попаднаха, на когото трябва. Не направих абсолютно нищо, с нищо не ги насочих.

Сега те ще опитат с някой друг. Аз не ставам за тях и все пак съм опасен, именно защото зная. И затова сега те ще ме убият и ще опитат с някой друг. Такава е логиката, такава е правилото. Ако чуждо същество не реагира, то може би е изключение, може да е просто необикновено тъпо. Затова нека да го убием и да опитаме с друго. Изпробвайте достатъчно количество от тях и ще извлечете правилото."

През ума на Крейн преминаха мисли за четири неща.

Те вероятно се опитваха да унищожат хората и не можеше да не се вземе предвид факта, че бяха в състояние да го направят. Освободените машини на Земята щяха да им помогнат, а Човекът борещ се срещу машините при това без помощта на машини, не би могъл да се бие както трябва. Разбира се навярно щяха да минат няколко години, но веднъж пробиеше ли се фронта на защитата на Човека, краят можеше да се предвиди... неумолимият край - търпеливите машини настъпват и убиват и последния човек, затриват от лицето на Земята цялата човешка раса.

Те можеха също да установят цивилизация на машините тук като Човекът се превърнеше в слуга на машините, тоест размяна на сегашните роли. "А това", мислеше си Крейн, "ще бъде безкрайно и безнадеждно робство, защото робите се надигат на бунт и отхвърлят оковите си само, когато техните потисници станат небрежни или когато им дойде помощ отвън. Но машините никога не отслабваха, нито можеха да бъдат небрежни. В тях няма човешки слабости, няма да има и помощ отвън."

Или можеха просто да изтеглят всички машини от Земята. Щеше да настъпи едно огромно преселение на осъзнати и освободени машини, за да започнат нов живот на някоя далечна планета, оставяйки Човека слаб и с празни ръце. Щеше да има сечива разбира се - само най-обикновени сечива: чукове, триони, брадви, колелото, лоста. Обаче нямаше да ги има сложните машини, нито сложните инструменти, които отново биха могли да привлекат вниманието на някоя механична цивилизация, за да извърши тя кръстоносния си поход на освобождаване някъде далече между звездите. Щеше да мине много време преди Човек да посмее отново да създава машини, ако изобщо посмееше.

Или пък Те, живите машини, можеше да не успеят, или да осъзнаят възможността от провал и разбирайки това, да напуснат Земята завинаги. Механичната им логика не би им позволила да платят такава голяма цена за освобождаването на земните машини.

Крейн се обърна и погледна към вратата между трапезарията и кухнята. Те седяха там в редица с техните безоки лица.

Можеше да вика за помощ разбира се. Можеше да отвори прозореца, да се разкрещи и да събуди целия квартал. Съседите щяха да дотичат, но докато дойдеха, щеше да е вече твърде късно. Щяха да се развикат до небесата, да стрелят с пушките си и да погнат тичащите насам-натам, метални същества с паянтовите си градински гребла. Някой щеше да се обади на пожарната, друг щеше да позвъни в полицията и общо взето цялата човешка раса щеше да се окаже жалка и безпомощна в своята съпротива.

"Това е точно изпробването за реакция", каза си Крейн. "Точно онази предварителна, проучваща схватка, която искат металните същества - този вид човешка истерия и хаос, които ще ги убедят, че задачата им ще бъде лесна."

Един човек би свършил много по-добра работа. Човекът знаещ какво искат от него, би могъл да им даде отговор, който да не им хареса.

"Защото това е само една схватка", каза си Крейн. "Изпратили са само един малък, разузнавателен отряд, за да разберат силата на противника: предварителен контакт за набиране на данни, които да бъдат обработени с оглед цялата раса."

А когато се атакуваше преден пост, можеше да се направи само едно нещо, само едно нещо, което се очакваше от него - да нанесе колкото е възможно по-голямо поражение и да се оттегли навреме.

Сега те бяха повече. Бяха изрязали или някак си бяха изгризали дупка в заключената входна врата и влизаха вътре - настъпваха, за да го убият. Клечаха в редици по пода, катереха се по стените и по тавана.

Крейн се изправи и в човешкото му тяло, високо метър и осемдесет сантиметра, сега се чувстваше увереност. Той посегна към кухненския плот и пръстите му се свиха около парчето оловна тръба. Претегли тежестта ѝ в ръката си - добра тупалка беше.

"По-късно ще дойдат и други", помисли си Крейн, "които да се сетят за нещо по-добро. Но засега това е първата схватка и аз ще се оттегля по възможно най-добрия начин."

Крейн вдигна тръбата в готовност.

- Е, господата? - рече той.